

С. С. Поліщук,

канд. філол. наук,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

доцент кафедри української мови

НАЗВИ ПРИМІЩЕНЬ ДЛЯ УТРИМУВАННЯ СВІЙСЬКИХ ТВАРИН У ГОВІРКАХ СЕРЕДНЬОГО НАДБУЖЖЯ

У статті здійснено лексико-семантичний аналіз назв сільськогосподарських приміщень для утримування домашніх тварин, записаних у 74 говірках середньонадбузького ареалу протягом 2013–2016 рр. Зроблено висновок, що зафіксовані лексеми функціонують у літературній мові, хоч і мають фонетичні та лексико-семантичні відмінності, які підтверджують їхню належність до східноподільської і західностепової групи говірок відповідно південно-західного та південно-східного наріч української мови.

Ключові слова: лексема, номінація, семема, значення, говірка, середньонадбузький ареал, Середнє Надбужжя.

Традиційно обійстя українського селянина передбачає наявність господарських приміщень. Т. В. Косміна в історико-етнографічній праці «Сільське житло Поділля (кінець XIX – XX ст.)» (1980) диференціює господарські будівлі двору за їхньою функцією, виокремлюючи будівлі для зберігання продуктів землеробства, для худоби, для сільськогосподарського інвентаря, інші будівлі двору, малі архітектурні форми [5, с. 86]. Виходячи з власних спостережень, погоджуємося з таким розрізненням і поділяємо думку дослідниці про те, що характер та кількість господарських споруд зумовлюються заможністю господаря [5, с. 102]. У розвідці зацентруємо увагу на назвах сільськогосподарських приміщень для утримування свійських тварин, збережених у говорах середньонадбузького ареалу. Аналогічні спостереження знайшли місце в низці діалектологічних студій (див. праці К. Д. Глуховцевої, Г. О. Козачук, М. С. Кушмет, М. В. Никончука, Л. Б. Поліщук, Р. Л. Сердеги, Л. М. Тищенко, О. І. Чаган, Н. П. Шеремети та ін.). Територіальне поширення вказаного шару лексики репрезентує АУМ [АУМ 1, к. 284–286, 288; АУМ 3 (частина III), к. 46–47]. Говори Середнього Надбужжя, які функціонують на межі зіткнення подільського говору південно-західного і степового говору південно-східного наріч української мови, що визначає значний науковий інтерес до їхнього вивчення, в цьому аспекті недостатньо опрацьовані. Це зумовлює **актуальність** нашої публікації.

Метою статті є лексико-семантичний аналіз назв сільськогосподарських приміщень для утримування домашніх тварин, поширених у говорах Середнього Надбужжя. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: записати у визначених говірках і ввести до наукового обігу вказані найменування та здійснити їхній лексико-семантичний аналіз. **Об'єктом вивчення** є 79 назв (із врахуванням словосполучень і фонетичних варіантів деяких слів) на позначення сільськогосподарських приміщень для утримування свійських тварин, зафіксовані в східноподільській групі говірок південно-західного та західностеповій групі говірок південно-східного наріччя української мови. **Предмет дослідження** – лексико-семантичні особливості цих назв. **Джерельною базою** слугують авторські польові записи, здійснені в 74 населених пунктах Середнього Надбужжя протягом 2014 – 2016 рр.

Незмінними атрибутами сільського обійстя вважаються будівлі, призначені для худоби. Зазвичай їх ставили в один ряд, розташовуючи паралельно відносно оселі (якщо хата зведена причілкою до вулиці) або перпендикулярно (коли хату будували довгою стіною до вулиці) [5, с. 102]. Семема 'окрема будівля для худоби (загальна назва)' у процесі мовлення носіїв середньонадбужьких говірок реалізується в лексемах *хл'іў*, *са'рай*, *шона*. В обстежених говірках фіксуємо низку моделей лексичної реалізації (далі – МЛР) [3, с. 179] цієї семими. Вирізняємо говірки, де для її позначення:

1) уживається одна лексема: *хл'іў* (4, 5, 10, 13, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 34, 37, 40, 47, 49, 50, 54, 60, 61, 62, 74); *са'рай* (6, 8, 11, 29, 30, 52, 38, 32, 33, 36, 41, 43, 44, 66, 70).

3) паралельно вживаються два найменування: *хл'іў* і *са'рай* (1, 3, 7, 14, 15, 16, 19, 22, 25, 31, 35, 42, 51, 72); *хл'іў* і *шона* (9, 18, 59, 65); *са'рай* та *шона* (63, 68, 73);

6) поширені три назви: *хл'іў*, *са'рай* і *шона* (2, 12, 17, 26, 39, 46, 48, 53, 55, 56, 57, 58, 64, 67, 69, 71). У деяких говірках слово *шона* вважається застарілим, а отже, рідковживаним. Інформанти пояснюють, що «*шона / це та'ке wo'но ше ста'ра назва / йак 'ран'че / ше стар'і 'л'уди 'кажут //*» (9), «*шона гo'во'рили / ну / ўже / це та'ке арха'йичне // йак'шо бат'ки так гo'во'рили / то с'тари'і ше так 'кажут' / а'так / w'осноў'ному / то ўже хл'і'ви //*» (18). Спорадично семема 'окрема будівля для худоби (загальна назва)' реалізується в словах *кла'доўка* (45), *га'раш* та *с'т'іло* (53).

Наші спостереження підтверджує ареальне поширення лексем зі значенням 'загальна будівля для свійських тварин', представлене в АУМ [АУМ, т. 1, к. 284]. Порівнюючи їх з українською літературною мовою (далі – УЛМ), слід зазначити, що аналізовані говіркові репрезентанти семими 'окрема будівля для худоби (загальна назва)' є логічними. Скажімо, лексема *хл'іў* функціонує в літературній мові зі значенням 'будівля для свійської худоби та птиці' [СУМ 11, т. 11, с. 83]. Загальноновизнаної етимології слово не має. Є припущення, що праслов'янська назва **xlěvъ* 'обгороджений загін для худоби' – автохтонне слов'янське утворення, яке пов'язують із праслов'янським **klěť* 'кліть' та ін. [ЕСУМ, т. 6, с. 182]. Також розглядуване значення реалізується в лексемі *са'рай*, що теж властиво УЛМ, де *хлів* (рідко) 'те саме, що *сарай*' [СУМ 11, т. 11, с. 83]. Лексема *сарай* 'господарське приміщення для зберігання різного майна' [СУМ 11, т. 9, с. 57] запозичена з тюркських мов, де в турецькій, татарській та деяких інших мовах *sarai* – 'будинок; палац; кімната для житла; стійло; сарай для возів' [ЕСУМ, т. 5, с. 180]. Отже, така номінація теж мотивована. Крім цього, діалектним відповідником слова *сарай* в українській мові вважається лексема *шона* 'покрівля, накриття на опорах для захисту чого-небудь від сонця, дощу і та ін.' [СУМ 11, т. 11, с. 509]. *Шона* 'навіс, повітка, хлів' запозичене з німецької мови, можливо, за польським посередництвом [ЕСУМ, т. 6, с. 453]. Л. Б. Поліщук зауважує, що в східноподільських говірках лексема *шона* набула

диференційної ознаки 'наявність стін' і має розгалужену семантичну структуру (крім приміщень для тварин, вказує на різні реалії, наприклад, приміщення для зберігання снопів, сіна; навіс тощо) [6, с. 130]. Це підтверджують і наші спостереження. Зауважимо, що описані лексеми стосуються будівель для тварин, які використовують переважно в індивідуальному господарстві. Для досліджуваного ареалу типовим є розрізнення господарських споруд для утримування тварин в індивідуальному та колективному господарствах, напр.: «*йак'шо / це ў присадибному / то це хл'іў / а йак'шо ў колгосп'і / називали ферма / кор'іўник / тил'атник / кон'ушн'а казали / в'іўчарн'а і сви'нарн'а //*» (18), «*багато кор'іў / коро'варн'а / а / йак'шо одна корова ўдома / то ни скажии коро'варн'а / скажии сарай //*» (8), «*ну / йак'шо багато коні / то кон'ушн'а / а / йак там дв'і кон'аки / так само сарай / йак і на корову може бути //*» (15), «*йак сви'ній багато / то воно ўже сви'нарник з'вец'а / а так хл'іў //*» (56) тощо.

Деякі номінації приміщень для утримування свійських тварин, збережені в мовленні жителів Середнього Надбужжя від часів колгоспної системи господарювання. Скажімо, семема 'хлів для великої рогатої худоби' реалізується переважно в лексемі *кор'іўник*, її зменш.-пестл. формі *кор'іўничок* та фонетичних варіантах *кор'іўник*, *коро'уник*, *коро'уник*, *коро'у'нік*. Також у досліджуваних говірках активно функціонують назви *коро'варн'а* і *коро'варник*. У поодиноких випадках вказане значення реалізується в словосполученні *корпус д'ла кор'іў* або ж у словах *стойло*, *стайн'а*. Також фіксуємо лексему *ферма* та розширений варіант *ферма д'ла крупного рогатого скота*. Слід зазначити, що лексема *ферма* вказує на загальне поняття, напр.: «*кор'іўник / тил'атник / ну / в'обшичим / то називалас'а ферма //*» (15). Виокремлюємо МЛР семема 'хлів для великої рогатої худоби':

1) говірки, носії яких обмежуються тільки однією назвою вказаної реалії: *кор'іўник* (1, 5, 6, 9, 11, 16, 18, 22, 23, 27, 31, 34, 38, 39, 40, 41, 46, 54, 57, 59, 64, 65, 67, 68, 69, 73, 74); зменш.-пестл. форма *кор'іўничок* (36); росіянізм *коро'уник* (24, 26, 29, 35, 37, 38, 42, 43, 44, 55, 58), подекуди фіксуємо фонетичну варіантність: *коро'уни(н'і)к* (30); *коро'варник* (2, 3, 33, 49, 50, 51, 52, 53, 60, 61, 62); *коро'варн'а* (1, 4, 8, 13, 25, 72); *ферма* (63);

2) говірки, в яких поняття виражене словосполученням: *ферма д'ла крупного рогатого скота* (32); *корпус д'ла кор'іў* (10).

3) говірки, в яких план вираження семема 'хлів для великої рогатої худоби' має два репрезентанти: *кор'іўник* і *коро'варник* (17, 21); *кор'і(ро)уник* і *коро'варник* (7); *кор'іўник* та *коро'варн'а* (14, 19, 20); росіянізми *коро'уник* і *стойло* (45); одним із виразників значення може бути словосполученням: *коро'варн'а* і *корпус д'ла кор'іў* (12)

АУМ репрезентує поширення лексем *кор'іўн'а*, *кор'іўник*, *коро'варн'а*, *коро'варник*, а також *коро'уник*, *коро'у'нік* та ін. [АУМ, т. 1, с. 173]. В УЛМ семема 'приміщення, хлів для великої рогатої худоби' реалізується тільки в словах *корівня* [СУМ 11, т. 4, с. 292], *корівник* [СУМ 11, т. 4, с. 291], *коров'арня* [СУМ 11, т. 4, с. 295]. Лексеми *кор'іўник*, *коро'варн'а*, *коро'варник* є похідними від слова *корова*, тому мають спільну етимологію. Учені припускають, що праслов'янське слово **korva* 'корова' (первісно 'рогата тварина') походить від праслов'янського **korvъ* 'віл', представленого в польській мові як застаріле слово *karw* 'старий лінивий віл' [ЕСУМ, т. 3, с. 34]. Натрапляємо на твердження, згідно з яким слово *корова* успадковане українською мовою від балто-слов'янської мовної спільності, тобто відоме в слов'янських і балтійських (литовській, латиській та мертвій пруській) мовах [2, с. 242]. У контексті вищесказаного звертаємо увагу на лексему *тел'атник* (17, 67) та її фонетичні варіанти *тил'атник* (1, 71, 72, 73), *тил'атник* (5, 6, 15, 18, 28, 33, 65), які були зафіксовані зі значенням 'хлів для телят', що вказує на вмотиваність номінації. Ця назва відповідає

нормам УЛМ, де слово *телятник* теж функціонує зі значенням ‘хлів для телят’ [СУМ 11, т. 10, с. 65]. Походження та генетичні зв’язки назви *телятник* асоціюються з етимологією слова *теля*, яке теж вважають успадкованим від балто-слов’янської мовної спільності [2, с. 242].

Семема ‘хлів для коней’ у мовленні жителів Середнього Надбужжя функціонує в лексемі *ко^лн’ушн’а* або в її фонетичному варіанті *ко^н’ушн’а*. Зауважимо, що деякі мовці дотримуються правил української орфоєпії, вимовляючи слово *ко^лн’ушн’а*. Проте, більшість носіїв обстежених говірок, незважаючи на нормативну вокальну асиміляцію ненаголошеного звука [о] перед складом із наголошеним [у], вказане поняття номінують як *ко^н’ушн’а*, що властиво досліджуваному ареалу, оскільки подільські говірки характеризуються повним або частковим нерозрізненням ненаголошених голосних [7], а серед фонетичних рис степових говірок виокремлюють помірне укання [4]. Похідними від *к’ін’* є також одиничні назви *ко^н’ушник* і *ко^н’ачник*. Спорадично семема ‘хлів для коней’ реалізується в лексемі *с’тайн’а* та її фонетичному варіанті *с’тан’а*. Ця семема реалізується у МЛР:

1) говірки, в яких функціонує одна лексема: *ко^лн’ушн’а* (19, 20, 34, 46, 57, 68, 70, 71, 73, 74) (чи фонетичні варіанти *ко^н’ушн’а* (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 41, 43, 44, 47, 48, 50, 52, 54, 55, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 72), *ко^у(о)н’ушн’а* (56)); *ко^н’ачник* (33), літературна назва *с’тайн’а* (60), діалектизм *с’тан’а* (61, 62);

2) поширені два репрезентанти: *ко^лн’ушн’а* (21, 40, 42, 49) (варіанти *ко^н’ушн’а* (14, 22, 23, 25, 35, 36, 39, 45, 51, 53), *ко^у(о)н’ушн’а* (26)) і *с’тайн’а*; *ко^у(о)н’ушн’а* і *с’та(ї)н’а* (17);

3) співіснують три найменування: *ко^н’ушн’а*, *ко^н’ушник* і *с’тайн’а* (3).

Серед досліджуваних говірок вирізняємо такі, в яких назва *ко^лн’ушн’а* та однокореневі їй слова реалізуються здебільшого в семемі ‘хлів для коней у колективному господарстві’ (1, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 48, 56, 59, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74), напр.: *ко^н’ушн’а / де^л коней ба^лгато //* (56). У низці говірок план змісту охоплює два значення ‘хлів для коней в індивідуальному господарстві’ та ‘хлів для коней в колективному господарстві’ (1, 2, 3, 9, 10, 34, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 66, 70): «*у^ддома^л то^же^л ка^жут ко^н’ушн’а / як^шо^л во^на ок^ремо^л виму^рувана // от у^л нас ко^н’ака^л була / то ок^ремо^л виму^руване / то ко^н’ушн’а ка^зали ми //*» (9).

Більшою варіантністю відтінків значення в аналізованих говірках вирізняється лексема *с’тайн’а*, яка: 1) є актуальною для назви будівлі в індивідуальній формі та колективній системі господарювання (23, 35, 39, 40, 45, 49, 51, 53, 36, 60); 2) вживана тільки для номінацій приміщень в індивідуальному господарстві (14, 25, 26, 42); 3) виступає назвою не будівлею, а місцем у приміщенні: «*на^приклад / у^ко^р’ї^унику було три чи ч^ітири^л пари ко^ней / пото^му^шо^л во^ни там роз^возили^л їй^жу / це ка^зали муж^ики с’тайн’а там // або по^н’ат’ї^я с’тайн’а / може^л бути там де бич^ки при^пнут’ї / ко^р’ї^уник йе / та^ї там //*» (40); 4) номінує приміщення винятково для робочих коней, оскільки «*у^ко^н’ушн’ах сто^їали та^к’ї^л кон’ї / як моло^д’ї^ше / ва^г’ї^тн’ї / а на^с’тайн’ах / то сто^їали робоч’ї //*» (39); 5) указує на приміщення для корів (56); 6) номінує приміщення для овець: «*с’тайн’а може^л бути ї^л д’ла^л о^вец’ //*» (40); 7) зберігає значення ‘хлів для коней’, але набуває властивості застарілого слова (3, 21, 22), бо «*ко^лис’ ка^зали с’тайн’а / ну / ш^час ко^н’ушн’а //*» (3) тощо.

Відповідно до АУМ на досліджуваній території семема ‘будівля для коней’ реалізується в лексемах *ко^н’ушн’а* і *с’тайн’а*, подекуди *с’тан’а* [АУМ, т. 1, к. 285]. В

УЛМ *конюшня* ‘те саме, що стайня’ [СУМ 11, т. 4, с. 276], *стайня* ‘спеціальне приміщення, будівля, де тримають коней, конюшня’ [СУМ 11, т. 9, с. 637], *стяня* – діалектний відповідник лексеми *стайня* [СУМ 11, т. 9, с. 651]. Зоологічна назва *кінь* (*Equus L.*), а також похідне від нього найменування *конюшня* належать до слів, успадкованих від праслов’янської мови [ЕСУМ, т. 2, с. 448]. Лексеми *стайня*, *стяня* теж праслов’янського походження [2, с. 242; ЕСУМ, т. 5, с. 392].

Говорячи про функціонування в говорах середньонадбузького ареалу семени ‘хлів для овець та кіз’, слід зазначити, що на відповідній території вівчарство і козівництво є непоширеними галузями тваринництва. Кіз тримають винятково в індивідуальних господарствах, тому заганяють у *хл’тви*, *сараїї*, *шоти* тощо. Про вівчарство згадують переважно з часів колгоспної системи господарювання, хоч і раніше займалися цим не всі: «у нас у л’удей ні було овец’ / а лиш у колгосп’ і були //» (17), «йа про в’їц’і ні знайу нічого //» (51), «в’їц’іў ў колгосп’ і ні було //» (55), «ў нас німає овец’ //» (39), «у нас ц’ого німає //» (36) тощо. Утім, у деяких населених пунктах вівчарство досі не втратило своєї актуальності: «в’їц’і о’с’о тримают су’с’іди //» (20), «в’їц’і ў нас тут йе ї’зараз // ў нас ход’ат во’ни гу’л’айут / по ў’с’ому господарству її’д’ат / дерт’ да’їут / ў них там йе го’бора // ў нас привезли були ш’її’с’ат штук / а во’ни ти’пер распоросилис’а / шо’їїх там дес’ т’риста ш’її’с’ат / хто їїх там шчи’тайе / їїх там ба’гато //» (25) та ін. Попри незначне поширення вівчарства та козівництва в більшості населених пунктах значення ‘хлів для овець та кіз’ відоме. Воно реалізується в лексемах: *в’їчарн’а*, *ча’барн’а*, *в’їчарник*, *о’їчарник*, *о’вечник*, *ко’шара*, *ко’шарник*, *с’тайн’а* та *го’бора*. Найпоширеніші серед них – *в’їчарн’а*, *в’їчарник* та *ко’шара*. Ареальне поширення семени ‘хлів для овець та кіз’ виявляється у:

1) номінації відповідного поняття лише однією лексемою: *в’їчарн’а* (1, 4, 5, 8, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 38, 47, 52, 63, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73); *в’їчарник* (2, 9, 12, 18, 27, 30, 33, 34, 39, 40, 41, 54, 65); росіянізм *о’їчарник* (11); *ко’шара* (3, 6, 31, 35, 58, 59, 60, 61, 62, 64), *ча’барн’а* (32); *го’бора* (50), яка в більшості аналізованих говірках реалізує ще й значення ‘загорода’;

2) паралельному використанні двох назв: *в’їчарн’а* і *ко’шара* (19, 26, 42, 46, 49, 57); *в’їчарн’а* та *с’тайн’а* (40, 70); *в’їчарн’а* і *го’бора* (25); *ко’шара* й *о’їчарник* (43, 44); *в’їчарник* і *ко’шара* (56, 74);

3) співіснуванні трьох репрезентантів: *ко’шара*, *в’їчарн’а* і *в’їчарник* (7);

4) рідкісному поширенні в одній говірці п’ятьох чи навіть шістьох лексем: *в’їчарн’а*, *в’їчарник*, *ко’шара*, *ко’шарник*, *с’тайн’а* (45); *в’їчарн’а*, *в’їчарник*, *о’вечник*, *ко’шара*, *ко’шарник*, *с’тайн’а* (53).

5) у трьох говірках номінація розглядуваного приміщення відсутня через особливості господарювання (36, 51, 55).

Згідно з даними АУМ ареальне поширення семени ‘хлів для овець’ на досліджуваній території реалізується в лексемах *в’їчарн’а*, *в’їчарник*, *о’їчарн’а*, *о’їчарник*, *ко’шара* та *о’бора* [АУМ, 1, 286]. Тлумачний словник української мови реєструє слово *вівчарня* зі значенням ‘хлів або повітка для овець; кошара’ [СУМ 11, т. 1, с. 551]. Домінантною семемою лексеми *кошара* виступає ‘загорода або хлів для овець, кіз; вівчарня’ [СУМ 11, т. 4, с. 315]. Слово *го’бора* – фонетичний варіант лексеми *обора*, яка в українській літературній мові реалізує семему ‘відгороджена частина подвір’я з приміщеннями для худоби’ з відтінком значення ‘загорода, загін’ [СУМ 11, т. 5, с. 550]. Отже, реалізація семени ‘хлів для овець та кіз’ у досліджуваних говірках та українській літературній мові відрізняється в основному на фонетичному та

словотвірному рівнях. Етимологія слова *вівця*, а отже, і похідне слово *вівчарня* сягають праслов'янської мови [ЕСУМ, т. 1, с. 389]. Лексеми *кошара* та *обора* теж успадковані з праслов'янської мови [2, с. 242].

Назви приміщення для утримування свиней раніше були характерними колективній системі господарювання, нині ж – великому фермерському господарству. У говорах Середнього Надбужжя семема 'хлів для свиней' реалізується в слові *сви^енарн'а* та його фонетичному варіанті *сви^енарн'а*, а також в однокореневій лексемі *сви^енарник*, її фонетичних варіантах *сви^енарник*, *сви^енарн'ік*, зменш.-пестл. формі *сви^енарничок* та слові *сви^енушник*. Зрідка фіксуємо найменування *ферма*, *свино^еферма*, *маточник*. Серед МЛР найбільше функційне навантаження в аналізованих говірках належить репрезентанту *сви^енарник* (1, 2, 7, 9, 11, 12, 16, 17, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74); другим за частотою вживання є слово *сви^енарн'а* (1, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 18, 24, 29, 32, 63, 68, 72). Також вирізняємо МЛР семему 'хлів для свиней', які функціонують спорадично. Йдеться про випадки, коли носії середньонадбужьких говірок номінують аналізоване поняття як *сви^енарник* (45, 55) або ж надають перевагу його зменш.-пестл. формі *сви^енарничок* (36); паралельно використовують лексеми *сви^енарн'а* і *сви^енарник* (53), вимова яких відповідає нормам української орфоепії, чи їх фонетичні варіанти *сви^енарн'а* і *сви^енарник* (14, 19, 20, 66) та *сви^енарник* і *сви^енарн'ік* (3). Водночас фіксуємо паралельне функціонування репрезентантів *сви^енарник* і *ферма* (51); *сви^енарник* і *свино^еферма* (28); *сви^енушник* і *свино^еферма* (15); *сви^енарник* і *маточник*, напр.: «*маточник / во^осноу^оному / це д'ла^а сви^еней //*» (64). Акцентуємо увагу на тому, що семема 'хлів для свиней' у невеликому індивідуальному господарстві, поряд із розглядуваними лексемами *хліу*, *сарай*, *шоп* та деякими іншими, реалізується в лексемах *приклад* (2, 9): «*коло хлі^іва / та^ї муру^івали *приклад* / це на^свин'і / во^{но} мен'ше хлі^іва //*» (9); «*куча, де куча / це хлі^іу д'ла^а сви^еней //*» (53) та в словосполученнях *хлів на^свин'і*, *хліу з^{го}боройу* (17); *свин'ачий сарай* (27); *к'летка свин'ача*, напр.: «*йа^ї удома дир'жала одну / дві сви^н'і / то сарай^ї просто ка^зала / у сарайу^ї сви^н'і сто^їали / к'летка свин'ача сто^їала // а у кол'госп'і сви^нарник ка^зали / бо там ба^гато сви^н'ей //*» (35). Отже, словосполучення *к'летка свин'ача* вказує на місце в будівлі, а не на саму будівлю. Також було зафіксовано лексему *койці*' (45, 53) та її фонетичний варіант *койці*' (56). Указані слова реалізується в значеннях 'клітка для перевезення поросят', оскільки «*койці*' / *це йак поро^с'атка мален'к'і ви^зут прода^вати //*» (45); «*койці*' / *це воз'ат' поро^с'ат //*» (53); «*койці*' / *це / шо поро^с'атка воз'ат мален'к'і //*» (56) та 'клітка, у яку відлучають поросят', скажімо, «*поро^с'ата ски^едати у койци //*» (53) або «*койці*' / *це поро^с'атка туди в'ідлучуйут //*» (53).

Вивчивши ареальне поширення назв будівлі для свиней, представлене в АУМ, звертаємо увагу, що на території Середнього Надбужжя уживаються назви *сви^енарн'а*, *сви^енарник*, *сви^н'ушник*, *сви^нушник* і *куча* [АУМ, т. 1, с. 174], а отже, майже всі зафіксовані нами лексеми. В УЛМ слова *свинарня*, *свинарник* [СУМ 11, т. 9, с. 70], *свинюшник*, *сви^нушник* [СУМ 11, т. 9, с. 70] вважаються синонімами, головним значенням яких виступає 'приміщення для свиней'. Ці назви є похідними від лексеми *свиня*, успадкованої з індоєвропейської прамови [2, с. 241], тому мають спільне походження. Лексема *маточник* за даними тлумачного словника реалізується в шести значеннях, одне з яких – 'приміщення, де тримають маток домашніх тварин' [СУМ 11, т. 4, с. 652]. Слово *маточник* похідне від *мати*, що успадковане з праслов'янської мови [ЕСУМ, т. 3, с. 413–414]. У словниковій статті семема 'приміщення для тварин і птахів' є другим значенням лексеми *куча* [СУМ 11, т. 4, с. 422]. Етимологічний словник

української мови фіксує семему 'свинарник' як одне з діалектних значень слова *ку́ча*, яке, очевидно, походить від праслов'янського **kǫtja*, похідне від **kǫtati* 'кутати', або **kǫťь* 'кут; місце біля вогнища' [ЕСУМ, т. 3, с. 167]. Назва *прик'лад* в УЛМ відома зі значенням 'дерев'яна розширена частина ложа гвинтівки, яка служить для упору в плече під час стрільби' [СУМ 11, т. 7, с. 636], ми ж фіксуємо лексему *прик'лад* зі значенням 'хлів для свиней'. Мотивацію такої номінації пов'язуємо з дієсловом *прикладати*, тобто споруджувати біля хліва додаткову прибудову, інакше кажучи, прикладати до чогось, до іншої будівлі. Слово *прик'лад*, похідне від *прикладати* ← *к'ласти*, успадковане з праслов'янської мови, де **klasti* (<**kladti*) 'класти' [ЕСУМ, т. 2, с. 455]. Зафіксовані нами лексеми *'койіц'* і *койц'* тлумачний словник української мови не реєструє, проте знаходимо фонетично подібне слово *к'оєць* 'клітка для курей', яке вважається діалектним [СУМ 11, т. 4, с. 208]. Структура лексичних значень назв *'койіц'* і *койц'* теж містить сему 'клітка', тому цілком можливо, що у відповідних говірках вони виступають варіантами літературної назви *к'оєць*. Діалектні назви *к'оєць* 'клітка для курей', *к'оїць* 'клітка для курей, гусей, качок' та ін. вважають запозиченням із польської мови, де *kojес* 'клітка для свійської птиці; огорожа на скотному дворі, у хліву, у курнику; приміщення для пташенят, маленьких тварин', а в діалектах 'місце в коморі, огорожене для зерна; скриня, ящик для зерна; огорожа за домом для свиней чи інших маленьких тварин' пов'язане з *kojес* 'клітка; клітка для домашньої птиці, приміщення для птахів і тварин', що є результатом видозміни форми *kosіес* із тим же значенням, якій відповідають українські діалектні слова *кот'єць* 'комишева загата для ловлі риби' та *кутіць* 'клітка; огорожа для свиней, овець' [ЕСУМ, т. 2, с. 492].

Незважаючи на заможність господаря і відповідно розміри господарства, в кожному дворі є тварини, які виконують функцію охоронців, отже, в контексті нашого дослідження аналіз семми 'невелике крите приміщення для собаки' також є актуальним. У мовленні носіїв середньонадбузьких говірок указане значення реалізується переважно в слові *будка* та його фонетичних варіантах *будтка*, *бутка*. У фонетичних варіантах лексеми *будка* – *будт(т)ка* відповідно до норм української орфоєпії наявне неправомірне оглушення дзвінкого звука перед глухим у середині слова, тоді як досліджувані нами східноpodільські та західностепові говірки зберігають випадки оглушення дзвінких приголосних перед глухими [1, с. 209; с. 239]. Рідше розглядуване поняття номінують словом *буда*. У поодиноких випадках – *сто|рошка* й *куча*. Також фіксуємо вживання субстантивних словосполучень із залежним словом *собача*, напр., *собача будка*. Деякі говірки зберігають лексему *вол'йер* (1, 22, 67, 73) чи її фонетичний варіант *вал'йер* (25), що вказують на обгороджений майданчик для собак. Інформанти зауважують, що «*буда / це / де в'ін сидит / а вал'йер |робл'ат / йакшо в'ін биз |пріу'язу |держиц'а // то вал'йер / в'ін соб'і |ходе / а буда там йе д'л'а н'ого с'н'іц'ал'но / кал'еино //*» (25). Виокремлюємо МЛР семми 'невелике крите приміщення для собаки':

1) говірки, де функціонує одне слово: *будка* (6, 12, 29, 30, 35, 39, 42, 43, 44, 49, 50, 60, 61, 63, 70) (чи фонетичний варіант *'буд'ма* (5, 52, 54), *'бутка* (1, 4, 9, 10, 15, 16, 22, 23, 24, 28, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 40, 45, 46, 51, 55, 57, 64, 71)); *буда* (2, 13, 17, 20, 27, 25, 41, 59, 62, 65, 67, 69, 72, 73, 74).

2) говірки, де переважають словосполучення: *собача будка* (1, 3, 4, 7) (з фонетичними видозмінами ~ *'буд'ма* (8, 36), ~ *'бутка* (18, 68); *собача буда* (66).

3) говірки, в яких функціонують взаємозамінні репрезентанти: *бутка* і *сто|рошка* (19); *буда* і *куча* (21), *будка* (*бутка*) і *буда* (53); одним із яких може бути словосполучення: *'бутка* і *собача бутка* (56); *буда* і *собача буда* (58).

В УЛМ слово *бúдка* є багатозначним, зокрема, воно реалізується в значенні ‘невеличке крите приміщення для собаки; конура’ [СУМ 11, т. 1, с. 248]. Його варіантом виступає слово *бúда* [СУМ 11, т. 1, с. 246], яке було запозичене з середньовісньонімецької мови, очевидно, через польське посередництво [ЕСУМ, т. 1, с. 277]. Лексема *сторoшка* (19), зафіксована зі значенням ‘приміщення для птахів і тварин’, у літературній мові відома як *сторóжка* ‘приміщення для сторожа або військових вартових’ [СУМ 11, т. 4, с. 422]. У праслов’янській мові **stergti / *sterkti* ‘стерегти’ пов’язане чергуванням голосних із **storžь* ‘сторож’, але загальноприйнятої етимології немає [ЕСУМ, т. 5, с. 411].

Говорячи про назви господарських приміщень у говорах середньонадбузького ареалу, звертаємо увагу на функціонування семеми ‘приміщення для курей’. Носії більшості аналізованих говірок диференціюють ‘приміщення для курей’ у колективному або великому фермерському господарстві і невеликому індивідуальному господарстві, що співвідноситься з розмірами будівлі та кількістю утримуваних у ній птахів. Мовці пояснюють, що «*кy|p’atник / це мaйшц’а ў вiлду вiлликe //*» (15), «*кy|p’atник / це ўже / ўак ў колхоз’i / багaтo п|тцi’i / а ў|дома кур|ник //*» (35), «*у|нас п|тaхo|фeрмa булa вiлликa |дуже ў колгосп’i //*» (28). Семема ‘приміщення для курей’ у говірках Середнього Надбужжя реалізується в лексемі *кy|p’atник* та її фонетичних варіантах *кy|ратник*, *кy|p’at’н’iк*, *кy|рат’н’iк*, у лексемах *п|тaхo|фeрмa*, *п|тцe|фeрмa*, *п|тaшник*, *п|тцiчник* і його фонетичному варіанті *п|т’iчн’iк* та в слові *цyп|л’атник*, що в основному вказують на приміщення для птиці у великому господарстві. Слова *ca|paй*, *хл’iў* та *кyр|ник*, *кyрнi|чoк* використовують для позначення будівлі відповідного призначення в невеликому приватному господарстві. Семема ‘приміщення для курей’ у низці досліджених говірок реалізується тільки в одному слові: *кy|p’atник* (4, 50, 59, 65, 66, 68, 70), подекуди – у його фонетичному варіанті *кy|ратник* (5) або ж у лексичному варіанті *кyр|ник* (6, 17, 36, 37, 42, 43, 44, 47, 58, 60, 61, 62, 74), рідко – у його зменш.-пестл. формі *кyрнi|чoк* (41). Тоді як в інших говірках структура МЛР семеми ‘приміщення для курей’ ускладнена кількістю репрезентантів і відтінками їхніх значень. Для спрощення сприйняття вміщуємо зафіксовані моделі у формули, де відділяємо скісною рисою (/) назви приміщень, характерні для колективного чи великого фермерського господарства і невеликого індивідуального господарства; знак рівності (=) указує на тотожність понять, той же перекреслений знак (≠) позначає різні поняття. Формули подаємо з урахуванням кількості елементів у порядку зростання, зважаючи також на їхнє функційне навантаження в говірках обстежуваного ареалу: *кy|p’atник / кyр|ник* (1, 11, 14, 16, 19, 21, 23, 25, 26, 27, 30, 31, 33, 35, 40, 46, 48, 54, 55, 57, 63, 67, 69, 71, 73); *кy|ратник / кyр|ник* (2, 3, 12, 24, 29, 38, 50); *п|тaхo|фeрмa / кyр|ник* (28, 49, 72); *п|т’iчн’iк / кyр|ник* (34, 52); *кy|рат’н’iк / кyр|ник* (9); *п|тaшник / кyр|ник* (64); *п|тaхo|фeрмa / кy|p’at’н’iк* (13). В окремих говірках МЛР семеми ‘приміщення для курей’ вміщуємо у формули типу: (*кy|p’atник = кy|ратник*) / *кyр|ник* (20, 56); (*кy|p’atник = кy|p’at’н’iк*) / *кyр|ник* (45); (*кy|p’atник = кy|p’at’н’iк*) / *ca|paй* (7) або ж (*п|тaхo|фeрмa / кy|p’atник*) / *кyр|ник* (8), де *п|тaхo|фeрмa* – ‘господарство, яке займається розведенням свійської птиці’; (*п|тцe|фeрмa / кy|p’atник*) / *кyр|ник* (22), де *п|тцe|фeрмa* – ‘господарство, яке займається розведенням свійської птиці’; (*кy|p’atник = п|тцiчник*) / *кyр|ник* (15); (*кy|p’atник = п|тaшник*) / *кyр|ник* (18); (*п|тцiчник ≠ цyп|л’атник*) / *кyр|ник* (32), де *цyп|л’атник* – ‘приміщення для курчат’; *п|тaхo|фeрмa / (кyр|ник = хл’iў)* (51); *кy|p’at’н’iк / (кyр|ник = ca|paй)* (1) та (*кy|p’atник = кy|ратник = кy|p’at’н’iк*) / *кyр|ник* (53) чи (*кy|ратник = кy|рат’н’iк = кy|p’at’н’iк*) / *кyр|ник* (10). Наведені формули вказують на синонімічні зв’язки зафіксованих лексем, відтінки їхніх значень (розміри будівлі, тип

господарства, в якому вона використовується тощо), ілюструють ареальне поширення аналізованих лексем.

В УЛМ семема ‘приміщення для курей’ реалізується в словах *курятник* [СУМ 11, т. 4, с. 414] і *курнік* [СУМ 11, т. 4, с. 411]. Прямих розрізень за розміром немає, проте в переносному значенні лексема *курнік* вказує на ‘маленьке й незручне для людей приміщення’ [СУМ 11, т. 4, с. 411]. Ці слова історично є похідними від слова *курка*, що сягає генетично діалектного слова *кур* ‘півень, *Gallus domesticus*’, успадкованого з праслов’янської мови, де **kurъ*, утворене за допомогою суфікса *-r-* від звуконаслідувального вигуку **ki* або **kur* [ЕСУМ, т. 3, с. 150]. Лексему *птахоферма* тлумачний словник української мови реєструє з головним і додатковим значеннями: ‘господарство, яке займається розведенням свійської птиці’ і ‘приміщення для птахів у такому господарстві’ [СУМ 11, т. 8, с. 379]. Очевидно, етимологія назви пов’язана зі словом *птах*, успадкованим із праслов’янської мови, де **pъta* ‘птах’, **pъtakъ*, **pъtaxъ* ‘т. с.’ [ЕСУМ, т. 4, с. 623] та словом *ферма*, запозиченим із французької мови [ЕСУМ 11, т. 6, с. 89]. Назву *птицеферма*, утворену внаслідок основоскладання двох слів, у словниках української мови не подано, хоч окремо лексеми *птиця* [СУМ 11, т. 8, с. 381] і *ферма* [СУМ 11, т. 10, с. 577] функціонують у літературній мові. Очевидно, це вплив російської мови. Походження найменування пов’язуємо зі словом *птиця*, успадкованим із праслов’янської мови, де **pъtisa* – похідне утворення від **pъta* ‘птах’ [ЕСУМ, т. 4, с. 624], та словом *ферма*, етимологія якого уже відома. Лексеми *пташник* [СУМ 11, т. 8, с. 380], застарілий варіант *птичник* [СУМ 11, т. 8, с. 382] реалізують семему ‘приміщення, будівля для утримання свійської птиці (курей, гусей, індиків, качок і т. ін.)’ [СУМ 11, т. 8, с. 380]. Указані лексеми теж успадковані з праслов’янської мови [ЕСУМ, т. 4, с. 623–624]. Слово *циплятник* є росіянізмом.

Отже, Під час дослідження говорів середньонадбузького ареалу зібрано та здійснено лексико-семантичний аналіз 79 назв (враховуючи словосполучення та фонетичні варіанти деяких слів) на позначення сільськогосподарських приміщень для утримування домашніх тварин. Характерною ознакою аналізованих говірок є розрізнення номінації будівель в індивідуальному та колективному господарствах. Скажімо, лексеми *хліў*, *сарай*, *шона* властиві винятково індивідуальній формі господарювання. Найменування, притаманні колективній системі господарювання, часто є похідними від зоологічних назв тварин, для яких вони призначені: *ко́н’ушн’а* ← *кінь*, *сви́нарник* ← *свиня*, *кур’атник* ← *курка* та ін. Крім того, зафіксовані лексеми функціонують в УЛМ, хоч і мають фонетичні та лексико-семантичні відмінності, які підтверджують їхню належність до східноpodільської і західностепової групи говірок відповідно південно-західного та південно-східного наріч української мови.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні українських говорів Середнього Надбузжя на матеріалі інших груп сільськогосподарської лексики.

Література

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К. : Вища школа, 1980. 246 с.
2. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. К. : Академія, 2006. 368 с.
3. Глуховцева К. Д. Динаміка складу назв господарських приміщень у східнослобожанських говірках // Український діалектологічний збірник. Книга 3. К. : Довіра, 1997. С. 177–194.

4. Гриценко П. Ю. Степовий говір // Українська мова: енциклопедія. К. 2000 [Електронний ресурс]. Режим доступу до документа: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um171.htm>

5. Косміна Т. В. Сільське житло Поділля (кінець XIX – XX ст.). К. : Наукова думка, 1980. 190 с.

6. Поліщук Л. Б. Номінація господарських приміщень для утримування тварин у східноподільських говірках // Мовознавчий вісник. Вип. 12–13. Черкаси. 2011. С. 129–134.

7. Прилипко Н. П. Подільський говір // Українська мова: енциклопедія. К. 2000 [Електронний ресурс]. Режим доступу до документа: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um180.htm>

Джерела

8. АУМ – Атлас української мови: у 3 т. Т. 1–3. К. : Наук. думка, 1984–2001.

9. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / За ред. О. С. Мельничука. Т. 1–6. К. : Наукова думка, 1982–2012.

10. СУМ – Словник української мови: в 11 т. / За ред. І. К. Білодіда. Т. 1–11. К. : Наукова думка, 1970–1980.

References

1. Bevzenko, S. P. (1980), *Ukrainian dialectology [Ukrainska dialektolohiia]*, Kyiv, 246 p.

2. Bondar, O. I., Karpenko, Yu. O., Mykytyn-Druzhynets, M. L. (2006), *Modern Ukrainian Language: Phonetics. Phonology. Orthoepy. Graphics. Orthography. Lexicology. Lexicography [Suchasna ukrainska mova: Fonetyka. Fonolohiia. Orfoepiia. Hrafika. Orfohrafiiia. Leksykolohiia. Leksykohrafiiia]*. Kyiv, 368 p.

3. Hlukhovtseva, K. D. (1997), *The dynamics of premises names in the East Slobozhan dialects [Dynamika skladu nazv hospodarskykh prymishchen u skhidnoslobozhanskykh hovirkakh]*, *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk*, Kyiv, Knyha 3, pp. 177–194.

4. Hrytsenko, P. Yu. (2000), *Steppe dialect [Stepovyi hover]*, *Ukrainska mova: entsyklopediia*, Kyiv, [Elektronnyi resurs], *Rezhym dostupu do dokumenta*: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um171.htm>

5. Kosmina, T. V. (1980), *Rural habitation of Podillia (end of the XIX–XX centuries) [Silske zhytlo Podillia (kinets KhIKh–KhKh st.)]*, Kyiv, 190 p.

6. Polishchuk, L. B. (2011), *The names of proprietary buildings for keeping animals in the dialects of Eastern Podillya [Nominatsiia hospodarskykh prymishchen dlia utrymuvannia tvaryn u skhidnopodilskykh hovirkakh]*, *Movoznavchyi visnyk*, Cherkasy, Vyp. 12–13, pp. 129–134.

7. Prylypko, N. P. (2000), *Podillya dialect [Podilskyi hover]*, *Ukrainska mova: entsyklopediia*, Kyiv, [Elektronnyi resurs], *Rezhym dostupu do dokumenta*: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um180.htm>

Sources

8. АУМ – (1984–2001), *Atlas of the Ukrainian Language: 3 Vol. set [Atlas ukrainskoi movy: u 3 t.]*, Nauk. dumka, K., Т. 1 – 3.

9. ЕСУМ – (1982–2012), *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: 7 Vol. set [Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 7 t.]*, Za red. O. S. Melnychuka, Naukova dumka, K., Т. 1–6.

10. **SUM** – (1970–1980), *Dictionary of the Ukrainian Language: 11 Vol. set [Slovník ukraïnskoi movy: v 11 t.]*, Za red. I. K. Bilodida, Naukova dumka, K., T. 1–11.

Перелік обстежених населених пунктів та їхня нумерація

Кіровоградської обл. Гайворонського р-ну – м. Гайворон (1), с. Бандурове (2), с. Березівка (3), с. Берестяги (4), с. Долинівка (5), с. Жакчик (6), смт Завалля (7), с. Казавчин (8), с. Котовка (9), с. Мощене (10), с. Салькове (11), с. Солгутове (12), с. Соломія (13), с. Таужне (14), с. Ташлик (15), с. Хащувате (16), с. Чемерпіль (17), с. Червоне (18); *Благовіщенського р-ну* – м. Благовіщенське (19), с. Богданове (20), с. Великі Трояни (21), с. Вільхове (22), с. Йосипівка (23), с. Кошаро-Олександрівка (24), с. Мечиславка (25), с. Сабатинівка (26), с. Синицівка (27), с. Синьки (28); *Голованівського р-ну* – с. Люшнювате (29); *Вільшанського р-ну* – с. Калмазове (30). *Миколаївської обл. Первомайського р-ну* – м. Первомайськ (31), с. Кінецьпіль (32), смт Підгородна (33), с. Чаусове Друге (34); *Арбузинського р-ну* – с. Благодатне (35), с. Зелена Поляна (36); *Кривоозерського р-ну* – смт Криве Озеро (37), с. Бурилове (38), с. Красненьке (39), с. Курячі Лози (40). *Одеської обл. Любашівського р-ну* – смт Любашівка (41), с. Гвоздавка Перша (42), с. Зеленогірське (43), с. Ясенове-2 (44); *Савранського р-ну* – смт Саврань (45), с. Байбузівка (46), с. Вільшанка (47), с. Дубинове (48), с. Йосипівка (49), с. Кам'яне (50), с. Концеба (51), с. Неділкове (52), с. Осички (53), с. Полянецьке (54), с. Слюсареве (55); *Балтського р-ну* – с. Піщана (56), с. Пужайкове (57), с. Ухожани (58), с. Чернече (59). *Вінницької обл. Чечельницького р-ну* – смт Чечельник (60), с. Білий Камінь (61), с. Ольгопіль (62); *Бершадського р-ну* – с. Баланівка (63), с. Бирлівка (64), с. Велика Кириївка (65), с. Джулинка (66), с. Кидрасівка (67), с. Лугова (68), с. Мала Кириївка (69), с. Осіївка (70), с. Поташня (71), с. Ставки (72), с. Устя (73), с. Флорине (74). *Всі аналізовані говірки (ВАГ).*

С. С. Полищук,

*Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра украинского языка*

НАЗВАННЯ ПОМЕЩЕНИЙ ДЛЯ СОДЕРЖАНИЯ ДОМАШНИХ ЖИВОТНЫХ В ГОВОРАХ СРЕДНЕГО НАДБУЖЬЯ

В статье осуществлен лексико-семантический анализ названий сельскохозяйственных помещений для содержания домашних животных, записанных в 74 говорах средненадбужьского ареала в течение 2013–2016 годов. Зафиксированные лексемы функционируют в литературном языке, хотя и имеют фонетические и лексико-семантические различия, подтверждающие их принадлежность к восточноподольским и западнестепным группам говоров соответственно юго-западного и юго-восточного наречий украинского языка.

Ключевые слова: лексема, номинация, семема, значение, говор, средненадбужьский ареал, Среднее Надбужья.

NAMES OF BUILDINGS FOR KEEPING DOMESTIC ANIMALS IN MIDDLE BUG AREA DIALECTS

The fixation and analysis of the agricultural lexis in the dialects of the Middle Bug area continues to solve the actual problem of modern linguistics: preservation and in-depth study of the dialect vocabulary of the Ukrainian dialect continuum.

The purpose of the article is vocabulary-semantic analysis of the names of agricultural buildings for keeping domestic animals in the Middle Bug area dialects that function at the border of the South-Western and South-Eastern dialects of the Ukrainian language.

During the research, general scientific methods of analysis, synthesis and observation, descriptive method and method of quantitative calculations were applied. Among the special linguistic methods involved questionnaires and interviews, the method of component analysis, comparative and lingvo-geographic methods.

Records and notes of the dialect speech done in 74 settlements of the Middle Bug area during 2013–2016 are the source of the practical material. The numbering of the villages, urban settlements and towns is used in the article. The full names are listed at the end of the work under the title "The list of the examined settlements and their numbering" to represent the areal distribution of the analyzed dialect units. The examined names and the dialect speech examples are represented by means of the common phonetic transcription for recording the Ukrainian literary and dialect speech (the transcription is presented in the first volume of the Atlas of the Ukrainian Language). The names widespread in Middle Bug area dialects are analyzed. In total 79 names (including word-combinations and phonetic variants of some words) denoting agricultural buildings for corresponding purposes are analyzed. Different names of buildings in individual and collective farming characterize the analyzed dialects. For example, lexemes *хл'іў*, *са¹раї*, *шона* are peculiar to individual farming. Names of buildings in collective farming often derive from names of animals for which they are intended: *ко¹н'ушн'а* ← *к'ін'*, *сви¹нарник* ← *сви¹н'а*, *кур¹'атник* ← *курка* and others. The fixed lexemes function in the literary language though differ in phonetics, vocabulary and semantics that confirm their belonging to the Eastern Podillian and Western Steppe dialects of the South-Western and South-Eastern groups of dialects of the Ukrainian language respectively.

Prospects for further research are the continuation of the study of the Ukrainian dialects of the Middle Bug on the material of the agricultural vocabulary.

Key words: lexeme, name, sememe, dialect, Middle Bug area, Middle Bug.